

Grožinės literatūros teksto prasmės supratimas įvairiais amžiaus tarpsniais

Junona Almonaitienė

Socialinių mokslų daktarė
Kauno technologijos universiteto Psichologijos katedra
K. Donelaičio g. 20, LT-3000 Kaunas
Tel. (8 27) 20 18 16
El. paštas: jualmo@smf.ktu.lt

Aldona Steponavičiūtė

Magistrantė
Vytauto Didžiojo universiteto Psichologijos katedra
K. Donelaičio g. 52, LT-3000 Kaunas
El. paštas: aldona.flintas@neolitas.lt

Kaip įvairaus amžiaus vaikai supranta grožinės literatūros tekstų prasmę, kuo jų prasmės supratimas skiriasi nuo suaugusiųjų, kol kas beveik nėra empiriškai tyrinėta. Atliekant čia aprašomą tyrimą, siekta surinkti duomenų, kurie nušviestų kai kuriuos šios problemos aspektus. Apibendrinus įvairių autorių požiūrius, buvo išskirti trys svarbiausi grožinės literatūros tekstų prasmės supratimo lygmenys: siužetinis, „psichologinis“ (veikėjų jausmų, vidinės būsenos, jų elgesio motyvų ir pan.) bei pagrindinės teksto minties. Apie prasmės supratimo lygį buvo sprendžiama iš tiriamųjų atsakymų į atviro tipo klausimus. Tyrime dalyvavo trijų amžiaus grupių moksleiviai ir studentai – apie 11, 15 ir 20 metų. Tyrimo duomenys atskleidė, kokiomis proporcijomis šiose amžiaus grupėse pasiskirsto įvairius prasmės supratimo lygius atspindinčios teksto interpretacijos. Pasitvirtino prielaida, kad paviršutiniškiausiai teksto prasmę supranta jauniausieji. 11 ir 15 metų tiriamųjų grupėse vyravo siužetinio lygmens interpretacijos, o studentų atsakymuose dažniausiai buvo formuluojama pagrindinė teksto mintis. Nepaisant to, subjektyvus teksto patrauklumo ir jo suprantamumo vertinimas šiose grupėse nesiskyrė. Pastebėta, kad skirtingai teksto prasmę supranta nevienodus literatūros pažymius turintys moksleiviai, taip pat mergaitės (merginos) ir berniukai (vaikinai).

Viena iš svarbiausių kalbos psichologijos problemų yra teksto, kaip pagrindinės žmonių bendravimo ir informacijos perdavimo priemonės, supratimas. Tai kompleksiškas, iš kelių etapų susidedantis procesas. Be ne sudėtingiausia, mažiausiai ištyrinėta jo grandis – teksto prasmės supratimas: procesas, kurio metu formuluojama tam tikra išvada apie tekste užkoduotą informaciją ir to proceso rezultatas (Rimkutė, 1992).

Tekstoprasmės supratimui daro įtaką daugybė įvairių veiksnių – ir paties teksto ypatumai, ir jį suprantančio asmens individualios savybės,

ir konkrečios situacijos, kurioje vyksta supratimo procesas, pobūdis. Pati prasmė, ją tyrinėjančių filosofų, lingvistų požiūriu, yra ne kokia nors savarankiškai egzistuojanti išorinių objektų savybė, bet objektų ir subjektų sąveikos procesuose gimstantis fenomenas (žr., pvz., Šaverdova, 1980). Todėl empirinių teksto prasmės supratimo tyrimų kol kas yra labai nedaug: jų imantis sunku ne tik kontroliuoti labai įvairius jį veikiančius veiksnius, bet ir apibrėžti supratimo rezultatą nusakančius kintamuosius. Tiksliau apibrėžti šiuos kintamuosius, diferencijuoti

veiksnius gali būti vienas iš empirinių teksto prasmės supratimo tyrimų tikslų. Tam skiriamas ir šis darbas.

Grožinės literatūros tekstų prasmės supratimas moksliskai tyrinėjamas itin retai. Ir tai suprantama: nesunku įsivaizduoti, kiek skirtingų, bet adekvačių to paties grožinio teksto prasmės interpretacijų gali pateikti įvairūs skaitytojai. Tačiau negali kilti abejonių dėl to, kad grožinės literatūros tekstų prasmės supratimas vis dėlto vyksta pagal tam tikrus dėsningumus. Žinių apie tai dažnai pasigenda į vienokius ar kitokius skaitytojus orientuotų leidinių redakcijų darbuotojai, ugdymo specialistai, pagaliau biblioterapijos metoda taikantys psichoterapeutai ir t. t. Tai ir skatina mokslininkus skverbtis į šią menkai ištyrinėtą sritį. Šiame darbe taip pat pasirinkta tirti būtent grožinės literatūros teksto prasmės supratimą.

Vienas iš kintamųjų, apibūdinančių teksto prasmės supratimą, yra šio supratimo gilumas, lygmuo. Mintis, kad tą patį tekstą galima suprasti ir giliau, ir paviršutiniškiau, įprasta tiek moksle, tiek kasdieniame gyvenime. Apie įvairius grožinės literatūros tekstų prasmės supratimo lygius taip pat dažnai kalbama ir literatūros pamokose, ir populiariosios spaudos straipsniuose apie literatūros supratimą, ir literatūrą bei kalbą tyrinėjančių mokslininkų darbuose (Dascal, 1985; Dubovis ir Chomenko, 1985; Bierwisch, 1985; Kalinauskaitė, 1986). Nors ši idėja yra gana populiari, vienodos nuomonės apie tai, kokius reikėtų skirti grožinių tekstų prasmės supratimo lygius, nėra. Empirinių tyrimų, kurie pagrįstų vienokią ar kitokią nuomonę, taip pat trūksta. Analizuodamos, kokius tekstų prasmės supratimo lygius skiria įvairūs autoriai, įžvelgėme tam tikras bendras tendencijas ir suformulavome prielaidą, jog galima skirti tris pagrindinius jų supratimo lygmenis:

1. Tekste aprašytų įvykių supratimas (jį pavadinome siužeto lygmeniu).

2. Veikėjų jausmų, vidinės būsenos, jų elgesio motyvų interpretavimas („psichologinis“ lygmuo).

3. Idėjos, kurią tuo tekstu norėjo perteikti autorius, „moralo“, perkeltinės prasmės supratimas (teksto pagrindinės minties lygmuo).

Šią prielaidą panaudojome kaip atsparos tašką teksto prasmės supratimo veiksnių empiriniam tyrimui.

Šiame darbe numatyta įvertinti, kaip teksto prasmės supratimo lygis siejasi su tiriamųjų amžiumi. Vaikai labai anksti susiduria su grožinės literatūros tekstais, kuriuos galima suprasti, interpretuoti įvairiais lygmenimis. Tai, pavyzdžiui, pasakos, kurios dažniausiai priskiriamos vaikų literatūros kategorijai. Tačiau beveik nėra tyrinėta, kaip įvairaus amžiaus vaikai supranta pasakų ar kitų jiems skirtų kūrinių prasmę. Mūsų nuomone, tokio pobūdžio empiriniai duomenys leistų bent šiek tiek sukonkretinti psichologų žinias apie įvairių subjektyvių veiksnių įtaką grožinio teksto prasmės supratimui, jie gali būti naudingi tyrinėjant pažinimo procesų raidą ir sprendžiant kai kuriuos praktinius uždavinius – siekiant tobulinti literatūros dėstymą mokyklose, geriau panaudoti literatūros kūrinius vaikų vertybėms ugdyti ir pan. Šie motyvai paskatino surinkti empirinių duomenų ir apie teksto supratimo lygio sąsajas su kai kuriais kitais veiksniais. Planuodamos tyrimą tikėjome, kad gauti atsakymus į konkrečius klausimus, kiek apčiuopti problemas, kurias toliau būtų galima išsamiau tyrinėti.

Atsižvelgiant į visa tai, buvo suformuluoti **empirinio tyrimo uždaviniai** – įvertinti, kaip teksto prasmės supratimo lygis siejasi su šiais kintamaisiais:

- a) tiriamųjų amžiumi;
- b) lietuvių kalbos ir literatūros mokymosi lygiu;

- c) subjektyviu teksto patrauklumo vertinimu;
- d) subjektyviu teksto suprantamumo vertinimu.

Metodika

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo trijų amžiaus grupių tiriamieji – V ir IX klasių moksleiviai bei I–II kursų studentai (amžiaus vidurkiai – atitinkamai apie 11, 15 ir 20 metų). Kiekvienoje grupėje buvo po 24 tiriamuosius, iš viso 72. Tiriamųjų moksleivių grupės pasirinktos atsižvelgiant į tai, jog, įvairių kognityvinės raidos tyrinėtojų nuomone, jos atstovauja skirtingiems intelekto bei kalbinių gebėjimų raidos etapams (Hughes ir Noppe, 1985; Piaget, 1985). 20 metų tiriamieji šiuo atveju buvo kontrolinė grupė, parodanti suaugusių žmonių teksto prasmės supratimą.

Nė vienos grupės tiriamieji neturėjo ypatingų sąlygų mokytis literatūros: moksleiviai buvo parinkti iš dviejų Kauno vidurinių mokyklų, kuriose mokomas pagal įprastas bendrojo lavinimo mokyklų programas, studentai – iš Vytauto Didžiojo universiteto, daugiausiai studijuojantys socialinius mokslus.

Teksto prasmei suprasti gali turėti įtakos tiriamųjų gebėjimai ir apsiskaitymas, tai ypač svarbu mokykliniame amžiuje. Todėl, sudarant tiriamųjų moksleivių grupes, į šiuos kintamuosius taip pat buvo kreipiamas dėmesys. Kaip jų rodiklis pasirinkti lietuvių kalbos (penktokų) ir literatūros (devintokų) paskutinio buvusio trimestro pažymiai. Abiejose šiose tiriamųjų grupėse buvo po lygiai moksleivių, turinčių labai gerus (grupės vidurkis – 9), gerus (7,5) ir vidutinius (5,75) šių dalykų pažymius.

Sutelkus dėmesį į minėtus veiksnius, dėl objektyvių priežasčių (pvz., penktoje klasėje buvo tik vienas labai gerai lietuvių kalbą besimokantis berniukas) mergaičių ir merginų tyrime da-

lyvavo šiek tiek daugiau nei berniukų ir vaikinių – atitinkamai 59,7 ir 40,3 proc. Maždaug tokio- mis proporcijomis abiejų lyčių tiriamieji pasiskirstę visose tiriamųjų grupėse bei pagal pažymius sudarytuose pogrupiuose.

Tyrimo priemonės. Tekstas, tinkamas naudoti šiam tyrimui, visų pirma turėjo atitikti šiuos kriterijus: 1) būti suprantamas kiekvienos amžiaus grupės tiriamiesiems, 2) būti visiems pakankamai įdomus, 3) teikti medžiagos įvairaus lygmens interpretacijoms, t. y. turėti ir tam tikrą siužetą, ir gilesnę prasmę, „moralą“. Kaip atitinkanti šiuos kriterijus, tyrimui buvo pasirinkta ištrauka (21 skirsnis) iš A. de Saint-Exupéry „Mažojo Princo“ (A. de Sent-Egziuperi, 1995). Tai šios apysakos atkarpa (princo susitikimo su lape epizodas), kurią galima skaityti kaip savarankišką grožinį kūrinėlį. Pažymėtina, kad ši „Mažojo Princo“ ištrauka įtraukta į šeštosios klasės skaitinių vadovėlių.

Tirdamos teksto supratimą, rėmėmės priclaida, kad supratimo proceso rezultatu galima laikyti tam tikrą išvadą, interpretaciją. Teksto supratimas buvo tiriamas pateikiant atvirus klausimus, skatinančius formuluoti išvadas apie skaitomą tekstą. Apie supratimo lygį buvo sprendžiama iš to, apie ką darydami išvadas tiriamieji mąsto, į ką jie sutelkia dėmesį – ar, pavyzdžiui, į aprašomus įvykius, ar į veikėjų vidinę būseną, ar į kūrinio idėją, „moralą“. Buvo vengiama klausimais nukreipti tiriamuosius analizuoti tekstą tam tikru būdu, kitaip (pvz., giliau), nei jie natūraliai tai daro, todėl nebuvo tiesiogiai klausama apie teksto prasmę ir pan. Šie klausimai pateikiami toliau (žr. „Tyrimo eiga“, klausimai išskirti kursyvu).

Tyrimo eiga. Pasirinktas tekstas buvo suskaidytas į fragmentus, apimančius tam tikrą baigtinį siužeto epizodą. Iš viso tekste jų išskirta penki (žr. prida). Tekstas po vieną fragmentą buvo

garsiai skaitomas tiriamiesiems. Perskaičius kiekvieną fragmentą, tiriamiesiems buvo pateikiama klausimų pora: *Ką sužinojai iš šios teksto atkarpos?* ir *Kas joje tau buvo įdomiausia?* (ta patipo visų fragmentų). Baigus skaityti visą tekstą, pateikti šie trys klausimai: *Apie ką šis pasakojimas? Kuri pasakojimo vieta tau įdomiausia ir kodėl? Ką šiame pasakojime tau buvo sunkiausia suprasti?* Po to atsakymai į visus klausimus buvo surinkti ir tiriamiesiems išdalyti lapai su išspausdintu garsiai skaitytu tekstu, kad jie galėtų į jį dar pasigilinti (tam buvo skiriama apie 10 min.). Tuomet jiems vėl buvo pateikiami iš esmės tokie patys kaip ir prieš tai, tik kitaip suformuluoti klausimai apie visą tekstą: *Ką iš šio pasakojimo sužinojai? Kas šiame pasakojime tau labiausiai patiko? Ar kas nors liko neišaiškinta? Kas?*

Tikėtasi, kad, pateikiant tiriamiesiems klausimus po kiekvieno fragmento ir po to, kai papildomai pasigilins į tekstą, bus galima tiksliau, nei pateikiant klausimus vien tik perskaičius visą tekstą, įvertinti teksto supratimo lygį: pirmieji padės atskleisti, kokiame supratimo lygmenyje, vaizdžiai tariant, driekiasi tiriamojo minties siūlas, dar nesusipažinus su visu tekstu, o antrieji suteiks tiriamajam galimybę užpildyti spragas, atsiradusias nedėmesingai klausantis skaitomo teksto ir galėjusias paveikti teksto supratimo lygį.

Siekiant išsiaiškinti, kaip teksto prasmės supratimas siejasi su subjektyviu teksto vertinimu, tyrimo pabaigoje buvo pateikiami dar ir du uždaro tipo teksto vertinimą atspindintys klausimai: *Kaip tau patiko šis pasakojimas?* ir *Ar supratai šį pasakojimą?* Tiriamieji į kiekvieną iš šių klausimų galėjo pasirinkti atsakymus: *labai patiko, patiko, nelabai patiko, nepatiko*, ir atitinkamai: *gerai supratau, supratau, nelabai supratau, nesupratau*.

Atsakymus į atvirusius klausimus vertino du nepriklausomi ekspertai. Buvo prašoma, kad jie tiriamųjų atsakymus suskirstytų į kategorijas pagal tai, ar tiriamasis:

1) atsakydamas į klausimą, tik nurodė pagrindinius pasakojimo įvykius, atpasakojo tai, kas atsitiko veikėjams;

2) stengėsi nusakyti veikėjų jausmus, elgesio motyvus;

3) siekė suformuluoti pagrindinę teksto mintį, nurodė, ką, jo nuomone, tuo tekstu norėjo pasakyti autorius.

Pagal tai tiriamųjų atsakymai suskirstyti į tris svarbiausias kategorijas, atspindinčias tris teksto supratimo lygmenis – siužetinį, „psichologinį“ ir pagrindinės minties.

Pirmojo, siužetinio lygmens atsakymais buvo laikomi, pavyzdžiui, tokie tiriamųjų atsakymai: „Mažasis princas sutiko lapę“ (atsakant į klausimą *Ką sužinojai iš šios teksto atkarpos?*), „Apie prinčą, kuris nukrito į žemę“ (*Apie ką šis pasakojimas?*), „Kad princo planetoje nėra vištų“ (*Kas šioje teksto atkarpoje tau buvo įdomiausia?*) ir pan. Atsakymų, atskleidžiančių įsivaizduojamus veikėjų jausmus ir elgesio motyvus, pavyzdžiais gali būti šie tiriamųjų teiginiai: „Lapė buvo labai liūdna“, „Lapė nori patirti ilgesį“ (atsakant į klausimą *Kas šioje teksto atkarpoje tau buvo įdomiausia?*), „Lapei yra labai svarbus punktualumas“, „Princui buvo nuobodu ir liūdna“ (*Ką sužinojai iš šios teksto atkarpos?*) ir pan. Teiginiai „Kiekvienam reikia daug meilės“, „Gerumą gali jausti ne tik žmonės“ (atsakant į klausimą *Kas šioje teksto atkarpoje tau buvo įdomiausia?*), „Žmogaus kantrybė – svarbus dalykas“ (*Ką sužinojai iš šios teksto atkarpos?*) ir pan. laikyti trečiojo – teksto idėjos supratimo lygmens atsakymais.

Dalies atsakymų ekspertai nepriskyrė jokiai iš trijų aptartų kategorijų. Tai atsakymai „Nie-

ko“, „Nežinau“, įvairūs atsakymai, orientuoti ne į teksto turinį, o į jo struktūrą arba į tyrimo situaciją ir pan. Visi šie atsakymai sudaro dar vieną, ketvirtąją kategoriją.

Po šio duomenų analizės etapo paaiškėjo, kad ypač daug ketvirtajai kategorijai priskirtų atsakymų yra į klausimus *Ką šiame pasakojime tau buvo sunkiausia suprasti?* bei *Ar kas nors liko neaišku? Kas?* (62,5 proc. visų atsakymų į šiuos klausimus). Labai dažnai į juos buvo atsakyta teiginiais „Viskas aišku“, „Nieko“, „Nežinau“. Turint galvoje, kad šie du klausimai iš esmės dubliavo kitų funkcijas ir teksto supratimo lygmens neatspindėjo, buvo nuspręsta toliau analizuojant duomenis atsakymus į šiuos du klausimus ignoruoti.

Ekspertams išdiferencijavus tiriamųjų atsakymus, apskaičiuotas jų vertinimų sutapimo laipsnis – bendro vertintų atsakymų skaičiaus ir sutampančių vertinimų santykis. Jis buvo gana aukštas (0,83, arba 83 proc.), todėl toliau, analizuojant teksto supratimo lygmens ryšį su įvairiais kintamaisiais, buvo remiamasi vieno atsitiktinai pasirinkto eksperto vertinimais.

Prieš pagrindinį tyrimą buvo atliktas žvalgomasis, kuris parodė, kad numatytą duomenų analizės procedūrą galima laikyti adekvačia.

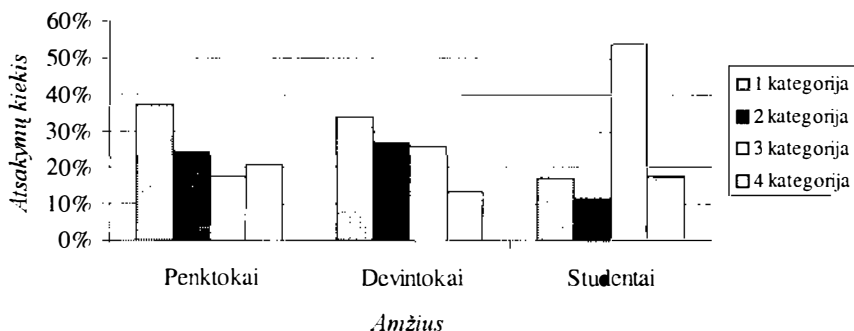
Su IX klasės moksleiviais ir studentais buvo atliekami grupiniai, su V klasės moksleiviais – individualūs tyrimai. Tyrimo trukmė – apie 45 min.

Tyrimai atlikti 1999 metų kovą.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Prasmės supratimo lygis ir amžius. Norint įvertintis antykį tarp šių kintamųjų, pirmiausia buvo apskaičiuota, kiek atsakymų, atspindinčių skirtingus teksto supratimo lygius, pasitaikė kiekvienoje amžiaus grupėje. Gauti rezultatai pateikiami 1 pav.

Kaip matyti, 11 metų ir 15 metų tiriamųjų grupėse dažniausios buvo siužetinio lygmens interpretacijos, o studentų atsakymuose dažniausiai buvo formuluojama pagrindinė teksto idėja. Didėjant amžiui, siužetinio lygmens teksto interpretacijų procentas mažėja, o tokių, kuriose stengiamasi suformuluoti pagrindinę teksto mintį, – didėja. Atsakymų, rodančių susitelkimą ties veikėjų jausmais ir elgesio motyvais, procentas su amžiumi iš pradžių padidėja (plg. 11 metų ir 15 metų tiriamųjų atsakymus), o vėliau sumažėja (plg. 15 metų moksleivių ir studentų atsakymus). Apskritai galima išvelgti tokią tendenciją: kuo jaunesni tiriamieji, tuo teksto pras-

1 pav. Atsakymų kategorijų pasiskirstymas trijose tiriamųjų amžiaus grupėse (1 kategorija – atsakymai, atspindintys teksto siužetą, 2 kategorija – atsakymai, atskleidžiantys išivaizduojamus veikėjų jausmus ir elgesio motyvus, 3 kategorija – atsakymai, kuriuose formuluojama pagrindinė teksto mintis, 4 kategorija – kiti atsakymai)

mę jie supranta paviršu tiniškiau, o kuo vyresni – tuo giliau. Taigi tyrimo rezultatai rodo, jog šiose tiriamųjų grupėse teksto prasmės supratimo lygis skiriasi.

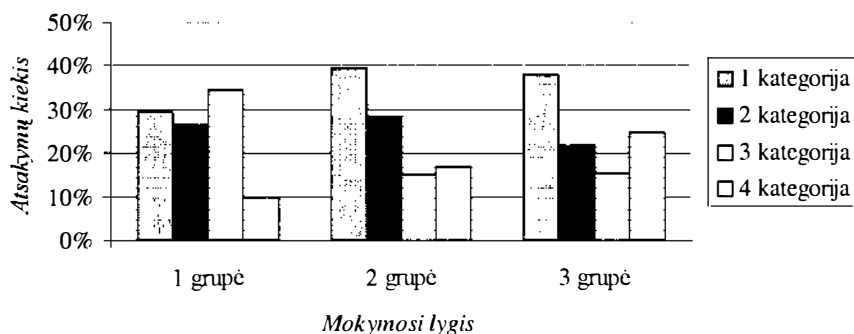
Norint patikrinti, ar ši teiginį patvirtina statistinė duomenų analizė, buvo atliktavieno faktoriaus dispersinė analizė kiekvienos kategorijos atsakymams atskirai. Paaiškėjo, kad skirtingose amžiaus grupėse statistiškai reikšmingai skiriasi trečiosios ($F_{(2,69)} = 4,423; p < 0,02$) bei antrosios ($F_{(2,69)} = 4,151, p < 0,02$) kategorijų atsakymų kiekiai. Pirmosios kategorijos atsakymų kiekio skirtumų šiose amžiaus grupėse statistinis reikšmingumas laikytinas ribiniu ($F_{(2,69)} = 2,665, p > 0,05$). Remiantis šiais rezultatais galima teigti, kad iš esmės šių trijų tiriamųjų amžiaus grupių teksto prasmės supratimo lygio skirtumai yra statistiškai reikšmingi.

Toliau buvo analizuojama, kuo ir kiek visos trys tiriamųjų grupės skiriasi viena nuo kitos.

Palyginus 11 ir 15 metų tiriamųjų pateiktas teksto interpretacijas, matyti, kad šių dviejų amžiaus grupių rezultatai yra gana panašūs. Abiejose šiose grupėse dažniausi buvo siužeto lygmens atsakymai, kurie sudarė atitinkamai 37,2 ir 33,9 proc. visų pateiktų atsakymų, antroje vie-

toje pagal dažnumą – „psichologinio“ lygmens atsakymai (24,4 ir 26,8 proc.), rečiausi – pagrindinę teksto mintį atskleidžiantys atsakymai (17,6 ir 25,9 proc.) (neadekvačių atsakymų šiuo atveju nelietėme). Kaip matyti iš pateiktų procentinių išraiškų, 15 metų grupėje sumažėja siužeto lygmens atsakymų ir padaugėja kitų dviejų kategorijų atsakymų, tačiau šie pasikeitimai nėra labai ryškūs. Visai kitoks įvairių atsakymų santykis studentų grupėje: čia dažniausi trečiosios kategorijos atsakymai – tokie, kuriuose stengiamasi suformuluoti pagrindinę teksto mintį, ir jų yra daug daugiau nei pirmosios ar antrosios kategorijos atsakymų (žr. 1 pav.). Norint įvertinti statistinį šių skirtumų tarp visų amžiaus grupių reikšmingumą, buvo atlikta Scheffé daugybinių palyginimų procedūra. Nustatyta, kad statistiškai reikšmingi skirtumai pagal visas tris atsakymų kategorijas yra tarp studentų ir kiekvienos iš mokslėivių grupių, tačiau penktokų ir devintokų atsakymų skirtumai statistiškai nereikšmingi.

Prasmės supratimo lygis ir lietuvių kalbos bei literatūros mokymosi lygis. Kaip jau buvo minėta, šiame tyrime dalyvavę moksleiviai buvo pasirinkti pagal lietuvių kalbos bei literatūros pažymius. Todėl, toliau analizuojant duo-

2 pav. Atsakymų kategorijų pasiskirstymas labai gerai (1), gerai (2) ir vidutiniškai (3) lietuvių kalbą bei literatūrą besimokančių moksleivių grupėse (1 kategorija – atsakymai, atspindintys teksto siužetą, 2 kategorija – atsakymai, atskleidžiantys įsivaizduojamus veikėjų jausmus ir elgesio motyvus, 3 kategorija – atsakymai, kuriuose formuluojama pagrindinė teksto mintis, 4 kategorija – kiti atsakymai)

menis, moksleivius buvo galima suskirstyti į tris grupes: pirmoji grupė – turintys labai gerus, antroji – gerus ir trečioji – vidutinius šių dalykų pažymius 11 ir 15 metų moksleiviai. Šių trijų grupių tiriamųjų teksto prasmės supratimo skirtumai vaizduojami 2 pav.

Kaip matyti, labai gerai lietuvių kalbą ir literatūrą besimokantys moksleiviai (1 gr.) daug dažniau nei visi kiti stengėsi įžvelgti pagrindinę teksto mintį. Kita aiškiai pastebima tendencija – kuo prastesni buvo moksleivių lietuvių kalbos ir literatūros pažymiai, tuo daugiau jie pateikė neadekvačių (4 kategorijos) atsakymų arba paliko neatsakytų klausimų. Atlikus vieno faktoriaus dispersinę analizę (kiekvienai atsakymų kategorijai atskirai), nustatyta, kad šių dviejų kategorijų atsakymų kiekis aptariamose moksleivių grupėse statistiškai reikšmingai skiriasi. Atlikus Scheffé daugybinių palyginimų procedūrą nustatyta, kad pagrindinės teksto minties supratimą atspindinčių atsakymų kiekis labai gerus šių dalykų pažymius turinčių moksleivių grupėje statistiškai reikšmingai didesnis nei gerus ($p < 0,007$) bei vidutinius ($p < 0,008$) pažymius turinčių moksleivių grupėse.

Tik labai gerus lietuvių kalbos ir literatūros pažymius turinčių moksleivių grupėje atsakymai, atskleidžiantys pagrindinę teksto mintį (3 kategorija), buvo dažnesni nei atsakymai, atspindintys kūrinio siužetą (1 kategorija). Visų kitų moksleivių pastarojo tipo atsakymai buvo patys dažniausi.

Teksto supratimo lygmens ir subjektyvaus teksto vertinimo palyginimas. Įvertinus tiriamųjų atsakymus į klausimus apie tai, kaip skaitytasis tekstas jiems patiko ir kiek jis buvo suprantamas, gauti rezultatai, kurie pateikiami 1 lentelėje (atsakymai „labai patiko“ bei „gerai supratau“ buvo vertinami 4 balais, atsakymai

1 lentelė. *Teksto patrauklumo ir jo suprantamumo vertinimas*

	<i>Patikimas (balų vidurkis)</i>	<i>Supratimas (balų vidurkis)</i>
Penktokai	3,4	3,2
Devintokai	3,1	3,2
Studentai	3	3,25

„patiko“ bei „supratau“ – 3, „nelabai patiko“ bei „nelabai supratau“ – 2 ir „nepatiko“ bei „nesupratau“ – 1 balu).

Kaip matyti, visų trijų amžiaus grupių atstovai teksto patikimą ir supratimą įvertino labai panašiai. Turint galvoje, kad įvairaus amžiaus tiriamųjų grupėse vyravo skirtingi teksto supratimo lygiai, galima teigti, kad subjektyvus teksto patrauklumo ir jo suprantamumo vertinimas šiuo atveju nepriklausė nuo to, koku lygiu tiriamasis jį suprato. Kitaip sakant, šis tekstas, matyt, vienodai patiko ir tam, kuris sekė tik jo siužetą, ir tam, kuris stengėsi įžvelgti jo giluminę prasmę; taip pat abiem šiems asmenims jis atrodė vienodai suprantamas. Tokius tyrimo rezultatus galėjo lemti čia pasirinkto teksto specifika – jis išliko patrauklus, kad ir koku lygiu būtų interpretuotas. Norint išsiaiškinti, ar tai tinka ir kitiems grožinės literatūros tekstams, reikėtų tęsti tyrimus naudojant įvairius tekstus. Šio tyrimo rezultatai neleidžia daryti prielaidų, kad teksto patrauklumas gali lemti gilesnį jo supratimą arba kad tekstas tiriamajam atrodys tuo patrauklesnis, kuo giliau jis bus supratęs jo prasmę.

Berniukų ir mergaičių teksto prasmės supratimo skirtumai. Formuluojuojant tyrimo uždavinius, lyginti berniukų ir mergaičių teksto supratimo skirtumus nebuvo numatyta. Tačiau analizuojant rezultatus buvo pastebėtas tam tikras teksto prasmės supratimo lygio ir lyties ryšys. Šiame darbe tirtos gana nedidelės kiekvieno amžiaus berniukų (vaikinių) ir mergaičių

(merginų) grupės, todėl daryti kategoriškas išvadas apie šį ryšį nebūtų pagrįsta. Tačiau manome, kad pastebėtas tendencijas verta paminėti.

11 metų grupėje tarp mergaičių atsakymų daug daugiau nei tarp berniukų atsakymų buvo tokių, kurie atspindėjo trečiąjį (pagrindinės teksto minties) prasmės supratimo lygį (22,4 proc. visų mergaičių atsakymų ir 10,7 proc. visų berniukų atsakymų). Be to, šios amžiaus grupės berniukai pateikė daug daugiau nei mergaitės (atitinkamai 32,1 ir 12,8 proc.) neadekvačių atsakymų į pateiktus klausimus, t. y. berniukai daug dažniau atsakė „nežinau“ ir pan. 15 metų amžiaus grupėje matyti tos pačios tendencijos – daugiausia trečiojo lygmens interpretacijų pateikė mergaitės, o visų kitų – berniukai, bet šie skirtumai jau visai nedideli: vidutiniškai jie tesiekia 2 proc. Pasakytina, kad šiems rezultatams galėjo turėti įtakos tai, jog tyrime dalyvavusių mergaičių lietuvių kalbos ir literatūros pažymiai vidutiniškai geresni nei berniukų (jų skirtumas 11 metų grupėje – 1,9 balo, 15 metų grupėje – 0,8 balo). Tačiau čia galima prisiminti, jog rengiantis tyrimui buvo sunku sudaryti vienodai šiuos dalykus besimokančių berniukų ir mergaičių grupes: labai nedaug berniukų turėjo labai gerus pažymius ir labai nedaug mergaičių – vidutinius. Taigi, mūsų nuomone, yra pagrindo teksto prasmės supratimo skirtumus 11 metų amžiaus grupėje sieti su lytimi: nors ir netiesiogiai, šis veiksnys galėjo daryti įtaką tyrimo rezultatams. Studentų grupėje teksto prasmės supratimo lygio ir lyties ryšys pasikeičia. Dabar jau tarp vaikinių atsakymų santykiškai (palyginti su visų jų pateiktų atsakymų skaičiumi) dažnesnės trečiojo lygmens interpretacijos, t. y. mėginimai nusakyti pagrindinę teksto mintį. Merginos daug dažniau nei vaikinai pateikė „psichologinio“ lygmens teksto interpretacijų (atitinkamai 14,3 ir 7,9 proc. visų atsakymų).

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima išskirti tokius svarbiausius faktus. Studentai daug dažniau nei 11 ir 15 metų moksleiviai mėgino nusakyti pagrindinę teksto mintį. Abiejose moksleivių grupėse teksto prasmės supratimo lygio rodikliai buvo gana panašūs. Iš moksleivių į giliają teksto prasmę, pagrindinę jo mintį dažniau nei į siužetą ar veikėjų jausmus gilinosi tik tie, kurie turėjo labai gerus lietuvių kalbos ir literatūros pažymius. Kiti moksleiviai suformuluoti teksto pagrindinę mintį stengėsi daug rečiau, jie dažniausiai sekė kūrinio siužetinę liniją, buvo susitelkę ties tekste vaizduojamais įvykiais.

Interpretuojant šiuos tyrimo rezultatus, galima pasakyti, kad jie netiesiogiai, tačiau akivaizdžiai rodo teksto prasmės supratimo lygmens ir gebėjimų ryšį: tie tiriamieji, kurie, tikėtina, turi aukštesnius gebėjimus (studentai, geriau besimokantys moksleiviai), teksto prasmę suprato giliau. Tiksliau pasakyti, kokie gebėjimai turi tam didžiausią įtaką, šio tyrimo duomenys neleidžia. Turint omenyje, kad dauguma studentų buvo ne humanitarinių specialybių atstovai, galima daryti prielaidą, kad teksto prasmės supratimo lygį reikėtų sieti ne tik su verbaliniais, bet ir su bendraisiais intelekto gebėjimais.

Tyrimo duomenys tam tikru aspektu atskleidžia pažintinių procesų raidą. Kaip matyti, nepaisant šiame raidos tarpsnyje gana didelio amžiaus skirtumo, 11 ir 15 metų tiriamųjų teksto prasmės supratimas skiriasi nedaug, o studentų grupėje jis jau yra labai pasikeitęs. Tiesa, šiems rezultatams galėjo turėti įtakos tai, kad suaugusiųjų grupę šiame tyrime sudarė studentai, taigi, matyt, aukštesnių nei vidutinių gebėjimų asmenys. Antra vertus, tyrime nedalyvavo moksleiviai, turintys blogesnius nei vidutinius lietuvių kalbos ir literatūros pažymius, o dauguma jame

dalyvavusių studentų studijavo ne humanitarinius mokslus. Norint daryti tikslesnes išvadas apie tai, kaip su amžiumi kinta teksto prasmės supratimo lygis, reikėtų tęsti tyrimus, kontroliuojant šiuos šalutinius kintamuosius. Čia norime dar kartą pažymėti, kad šio tyrimo metu tiriamieji nebuvo skatinami pateikti kuo aukštesnio lygmens teksto interpretacijas – jų nebuvo tiesiogiai prašoma nusakyti pagrindinę teksto mintį ir pan. Todėl gali būti, kad to nedarė ir tie tiriamieji, kurie būtų sugebėję tai padaryti, jei būtų buvę to paprašyti. Taigi šio tyrimo rezultatai neatspindi tiriamųjų gebėjimo, potencialių galimybių tam tikru lygiu interpretuoti tekstą. Jie rodo, kokį teksto prasmės „sluoksni“ spontaniškai pasirenka patys skaitytojai, kai tai nėra reguliuojama iš išorės.

Mūsų nuomone, berniukų ir mergaičių rezultatų skirtumus pirmiausia galima sieti su nevienoda jų verbalinių gebėjimų raida: daugelis tyrinėtojų yra nurodę, kad vaikystėje mergaičių kalbiniai gebėjimai plėtojasi sparčiau nei berniukų. Šio tyrimo rezultatai rodo, kad tai pasitvirtina ir teksto prasmės supratimo atveju. Jie skatina dar kartą atkreipti dėmesį į tai, kad mokyklose, kur dažniausiai operuojama žodine (verbaline) informacija, jaunesnio mokyklinio amžiaus berniukai, palyginti su mergaitėmis, atsiduria nepalankesnėje padėtyje. Iš rezultatų taip pat galima spręsti, kad ryšys tarp teksto prasmės supratimo lygio bei lyties būdingas ir suaugusiems, tačiau jį, matyt, jau lemia ne tik verbalinių gebėjimų skirtumai. Siekiant tiksliau apibrėžti šiuos dėsningumus ir išsiaiškinti juos lemiančias priežastis, reikėtų išsamesnių tyrimų.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, jog yra pagrindo skirti tris pagrindinius – siužetinį, „psichologinį“ ir pagrindinės minties – grožinio teksto prasmės supratimo lygius. Tą rodo ir didelis ekspertų vertinimų sutapimas

(83 proc.), ir tai, kad apie 86 proc. visų atsakymų buvo priskirti kuriai nors iš trijų šiuos lygmenis atspindinčių kategorijų.

Trims pagrindinėms kategorijoms nepriskirtų (ketvirtosios kategorijos) atsakymų daugiausia buvo 11 metų grupėje (20,8 proc. visų atsakymų), mažiausiai – 15 metų grupėje (13,4 proc.), o tarp studentų – 17,6 proc. (žr. 1 pav.). Didesnį šios kategorijos atsakymų kiekį 11 metų moksleivių grupėje, palyginti su 15 metų grupe, galima aiškinti tuo, kad jaunesnieji moksleiviai blogiau suprato tekstą ir jiems atsakyti į klausimus buvo sunkiau. Tačiau šiomis priežastimis aiškinti tokių atsakymų pagausėjimą studentų grupėje nėra pagrindo. Pasigilinus į šios kategorijos atsakymų pobūdį paaiškėjo, kad suaugusiųjų grupėje jie yra gerokai įvairesni nei moksleivių grupėse, ir dalis jų rodo, kad tiriamieji tekstą suprato nepaviršutiniškai. Kai kurie atsakymai atspindi siekimą suprasti teksto autoriaus poziciją, tačiau ne tai, ką jis norėjo pasakyti tekstu, ir šių interpretacijų priskirti trečiajai kategorijai negalima. Tai skatina manyti, kad visų adekvačių teksto prasmės interpretavimo variantų mūsų išskirtos kategorijos neapėmė. Būtų tikslinga tyrinėti, kaip grožinės literatūros tekstus suprantą ir interpretuoja aukštesnio išsilavinimo, labiau apsiskaitę suaugusieji, nes didesnė tikimybė, kad bus pateikta įvairesnių interpretacijų, yra būtent tokių tiriamųjų grupėje.

Išvados

1. Empirinio tyrimo rezultatai patvirtino, kad yra pagrindo skirti tokius tris pagrindinius grožinės literatūros teksto prasmės supratimo lygmenis: tekste vaizduojamų įvykių supratimas (siužeto lygmuo), veikėjų jausmų ir elgesio motyvacijos supratimas („psichologinis“ lygmuo) ir pagrindinės teksto minties, autoriaus ketinimų supratimas (teksto idėjos lygmuo). Tačiau

tyrimo duomenys neleidžia teigti, kad šiomis kategorijomis apibrėžiami visi galimi grožinio teksto prasmės supratimo lygmenys.

2. Tyrimo duomenys rodo, kad grožinio teksto prasmės supratimo lygis įvairiais amžiaus tarpniais skiriasi: kuo jaunesni tiriamieji, tuo paviršutiniškiau jie supranta grožinės literatūros teksto prasmę. Teksto interpretacijas skirstant į tris minėtas kategorijas, galima pasakyti, kad:

a) 11 ir 15 metų moksleivių grupėse dažniausi buvo siužetinį teksto prasmės supratimo lygmenį atspindintys atsakymai, o rečiau – mėginimai nusakyti pagrindinę teksto mintį. Studentų grupėje, atvirkščiai, mėginimai nusakyti pagrindinę teksto mintį buvo dažniausi, o rečiau – atsakymai, atskleidžiantys įsivaizduojamus veikėjų jausmus ir elgesio motyvą. Vieno faktoriaus dispersinė analizė parodė, kad skirtingose amžiaus grupėse statistiškai reikšmingai skiriasi atsakymų, atskleidžiančių įsivaizduojamus veikėjų jausmus ir elgesio motyvą bei pagrindinę teksto mintį, kiekis;

b) statistiškai reikšmingai skiriasi visus tris pagrindinius teksto supratimo lygius atspindinčių atsakymų kiekis, studentų grupę lyginant su kiekviena iš moksleivių grupių. Šiuo požiūriu lyginant 11 ir 15 metų moksleivių grupes, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta.

3. Moksleiviai, turintys labai gerus gimtosios kalbos ir literatūros žinių įvertinimus, daug dažniau nei prasčiau besimokantieji stengėsi suformuluoti pagrindinę teksto mintį (skirtumas statistiškai reikšmingas). Tik tie 11 ir 15 metų moksleiviai, kurie labai gerai mokosi lietuvių kalbą ir literatūrą, tokio tipo atsakymų pateikė daugiau nei siužetinio lygmens atsakymų.

4. Nors įvairaus amžiaus tiriamųjų grupėse vyravo skirtingi teksto prasmės supratimo lygiai, subjektyvus teksto patrauklumo ir jo suprantamumo vertinimas nesiskyrė.

5. Tyrimo duomenys leidžia daryti prielaidą, kad įvairiais amžiaus tarpniais pasireiškia berniukų (vaikinių) ir mergaičių (merginių) grožinio teksto prasmės supratimo skirtumai.

LITERATŪRA

1. Dascal M. The Relevancce of Misunderstanding // M. Dascal (Ed.). *Dialoguc – an Interdisciplinary Approach*. Amsterdam, Philadelphia, 1985.

2. Hughes F. P., Nopp L. D. *Human Development Across the Life Span*. St. Paul : West Publishing Company, 1985.

3. Kalinauskaitė D. Kaip gyvenime? // *Moksleivis*. 1986, Nr. 9, p. 20.

4. Rimkutė E. Teksto supratimo psichologija: problematika ir empirinio tyrimo galimybės // *Psichologija*. 1992, Nr. 12, p. 26–52.

5. De Scent-Egziuperi A. *Mažasis Princas*. Vilnius : Džiugas, 1995. P. 42–46.

6. Бирвиш М. Насколько линейно упорядоченой является языковая обработка? // Петров В. В. и Герасимов В. И. (ред). *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. XXIII. Москва : Прогрес, 1988. С. 93–153.

7. Дридзе Т. М. Семиотический уровень как существенная характеристика реципиента // Зимняя И. А. и др. (ред). *Смысловое восприятие речевого сообщения (в условиях массовой коммуникации)*. Москва : Наука, 1976. С. 200–204.

8. Дубовис Д. М., Хоменко Ж. Е. Вопросы психологии художественного восприятия в трудах А. В. Запорожца // *Вопросы психологии*. 1985, № 5, с. 117–123.

9. Зимняя И. А. Смысловое восприятие как уровневая система // Зимняя И. А. и др. (ред). *Смысловое восприятие речевого сообщения (в условиях массовой коммуникации)*. Москва : Наука, 1976. С. 200–204.

10. Пиаже Ж. *Речь и мышление ребёнка*. Москва : Педагогика-Пресс, 1994.

11. Шавердова Л. Н. Преобразование языкового сознания в процессе восприятия научных текстов // *Восприятие языкового значения*. Калининград, 1980. С. 71–75.

AGE DIFFERENCES IN COMPREHENSION OF THE MEANING OF A SHORT STORY

Junona Almonaitienė, Aldona Steponavičiūtė

Summary

It has been considered nowadays that the text meaning is a many-layer phenomenon with a complex number of factors having influence on it. To concentrate on these problems, the level of short story comprehension predominant in different age groups was chosen as the focus of the study.

The empirical research included three age groups, the eleven, fifteen and twenty year-olds, consisting of 24 persons each. They were provided with the text considered to be both attractive to all the groups and stimulating wide range of interpretations. The respondents were induced to interpret separate fragments of the story as well as the whole of it. Two independent judges identified each interpretation according to the

following criteria: a comprehender's concentration on the events, on the heroes' feelings and their motivation, and on the underlying of the text. High coincidence of their decisions (0.83) was observed. The interpretations of both teenage groups most frequently dealt with the events, and also they displayed high concentration upon the heroes' feelings and their motivation. The oldest group produced significantly more suggestions of the text underlying. The demonstrated level of the text comprehension was not correlated with the subjective evaluation of the text's attractiveness and perspicuity within all the groups. It was related to sex and the grades of the native language within the younger groups.

Įteikta 2000 03 03

Tada pasirodė lapė.

– Laba dicna, – tarė lapė.

– Laba diena, – mandagiai atsiliepė mažasis princas, bet atsisukęs nieko nepastebėjo.

– Aš čia, – pasigirdo balsas, – po obelimi...

– Kas tu tokia? – paklausė mažasis princas. – Tu labai daili...

– Aš esu lapė, – tarė lapė.

– Eik šen, pažaisime, – pasiūlė mažasis princas. – Man labai liūdna...

– Aš negaliu su tavim žaisti, – tarė lapė. – Aš neprijaukinta.

– A, atsiprašau, – tarė mažasis princas.

Bet pagalvojęs pridūrė:

– O kas yra „prijaukinti“?

– Tu ne iš čia, – tarė lapė. – Ko tu ieškai?

– Aš ieškau žmonių, – tarė mažasis princas. – Kas yra „prijaukinti“?

– Žmonės, – tarė lapė, – turi šautuvus ir medžioja. Tai labai negeras darbas! Be to, jie laiko vištas. Jomis jie ir tesirūpina. Tu ieškai vištų?

– Ne, – tarė mažasis princas. – Aš ieškau draugų. Kas yra „prijaukinti“?

PRIEDAS

– Tai toks dalykas, kuris pernelyg dažnai pamiršamas, – tarė lapė. – Tai reiškia „užmegzti ryšius...“

– Užmegzti ryšius?

– Žinoma, – tarė lapė. – Tu man dar esi berniukas, panašus į šimtą tūkstančių kitų berniukų. Aš tau esu lapė, panaši į šimtą tūkstančių lapių. Bet jei tu mane prisijaukinsi, mudu būsim vienas kitam reikalingi. Tu man tada būsi vienintelis pasaulyje. Aš tau būsiu vienintelė pasaulyje.

II.

– Pradedu suprasti, – tarė mažasis princas. – Yra viena tokia gėlė... Man rodos, kad ji mane prisijaukino...

– Galbūt, – tarė lapė. – Žemėje būna visokiausių dalykų...

– O, tai visai ne Žemėje, – tarė mažasis princas.

Lapė atrodė labai susidomėjusi.

– Kitoje planetoje?

– Taip.

– Ar toje planetoje yra medžiotojų?

– Ne.

– Tai įdomu! O vištų?

– Ne.

– Niekad nebūna viskas kaip reikia, – atsiduso lapė.

Tačiau ji grįžo prie savo minties.

– Mano gyvenimas labai neįvairus. Aš medžioju vištas, o žmonės medžioja mane. Visos vištos tarp savęs panašios, ir visi žmonės tarp savęs panašūs. Taigi man truputį nuobodu. Bet jei tu mane prisijaukinsi, mano gyvenimas nušvis lyg saulė. Aš pažinsiu tokį žingsnių garsą, kuris skirsis nuo visų kitų. Kiti žingsniai mane verčia lįsti į žemę. Tavo žingsniai mane išvadins lauk iš urvo kaip muzika. O be to, žiūrėk! Matai, ten – javų laukas? Duonos aš nevalgau. Iš javų man jokios naudos. Javų laukai man nieko neprimena. Ir tai liūdna! Bet tavo plaukai yra aukso spalvos. Taigi kaip bus puiku, kai tu mane prisijaukinsi! Aukso spalvos javai man primins tave. Ir man bus malonu klausytis vėjo šiurenimo javuose...

Lapė nutilo ir, ilgai žiūrėjusi į mažąjį princą, tarė:

– Prašau... prisijaukink mane!

– Labai norėčiau, – atsakė mažasis princas, – bet kad nedaug turiu laiko. Reikia susirasti draugų ir susipažinti su daug visokių dalykų.

– Susipažinti gali tik su tais dalykais, kuriuos prisijaukini, – tarė lapė. – Žmonės neturi laiko ko nors pažinti. Jie nusiperka viską jau gatavą iš prekybininkų. Bet kadangi nėra prekybininkų, iš kurių galima nusipirkti draugų, tai draugų žmonės ir neturi. Jei nori turėti draugą, prisijaukink mane!

III.

– O kaip tai padaryti? – paklausė mažasis princas.

– Reikia būti labai kantriam, – tarė lapė. – Iš pradžių atsisėsi ant žolės, va šitaip, truputį toliau nuo manęs. Aš į tave žiūrėsiu akies krašteliais, ir tu nieko nesisakysi. Kalba – nesusipratimų šaltinis. Bet tu galėsi kasdien atsisėsti vis arčiau...

Mažasis princas rytojaus dieną atėjo vėl.

– Geriau būtų buvę ateiti tą patį valandą, – tarė lapė. – Jei tu ateidinėsi, pavyzdžiui, ketvirtą valandą popiet, tai jau nuo trečios valandos aš imsiu jaustis laiminga. Kuo toliau, tuo laimingesnė jausiuos. Ketvirtą valandą jau pradėsiu jaudintis ir nerimauti: sužinosiu, kiek atsieina laimė! Jei tu ateidinėsi bet kada, tai niekad nežinosiu, kada man pasipuošti širdį.

Reikia laikytis apeigų...

– Kas yra apeigos?

– Tai toks dalykas, kuris pernelyg dažnai pamiršamas, – tarė lapė. – Toksai, kurio dėka vieną dieną skiriasi nuo kitų dienų, viena valanda – nuo kitų valandų. Štai, pavyzdžiui, mano medžiotojai laikosi apeigų. Ketvirtadieniais jie šoka su kaimo merginomis. Todėl ketvirtadienis man – puiki diena. Nueinu iki pat vynuogyno. Jei medžiotojai šoktų bet kada, dienos būtų panašios viena į kitą, ir aš neturėčiau atostogų.

IV.

Taigi mažasis princas prisijaukino lapę. Ir kada atėjo išsiskyrimo valanda, lapė tarė:

– Ak, aš verksiu!..

– Tu pati kalta, – tarė mažasis princas, – aš tau nelinkėjau nieko blogo, bet juk tu norėjai, kad aš tave prisijaukinčiau...

– Žinoma, norėjau, – tarė lapė.

– O sakai, verksi! – tarė mažasis princas.

– Žinoma, verksiu, – tarė lapė.

– Tai nieko nelaimėjai!

– Vis tiek laimėjau, – tarė lapė. – Sakiau, dėl javų spalvos...

Ir ji pridūrė:

– Nueik vėl pasižiūrėti rožių. Suprasi, kad tavoji yra vienintelė pasaulyje. Paskui grįši su manim atsiveikinti, ir aš tau pasakysiu vieną paslaptį.

Mažasis princas nuėjo vėl pasižiūrėti rožių.

– Jūs visai nepanašios į mano rožę, jūs dar niekas, – tarė jis joms. – Nė vienas jūsų neprisijaukino, ir jūs nė vieno neprisijaukinote. Jūs tokios, kokia buvo mano lapė. Ji buvo lapė kaip ir šimtas tūkstančių kitų. Bet aš su ja susibičiuliuavau, ir ji dabar yra vienintelė pasaulyje.

Ir rožės labai susidrovėjo.

– Jūs gražios, bet jūs tuščios, – kalbėjo jis toliau. – Dėl jūsų neverta mirti. Žinoma, apie mano rožę koks praeivis manytų, kad ji panaši į jus. Bet ji viena man brangesnė už jus visas todėl, kad aš ją laisčiau. Todėl, kad ją apvožiau gaubtu. Todėl, kad ją atitvėriau širma. Todėl, kad nurankiojau nuo jos vikšrus, palikęs du ar tris, kad būtų peteliškių. Be to, klausydavausi, kaip ji skundžiasi, giriasi, o kartais net ir tyli. Todėl, kad tai mano rožė.

V.

Ir, sugrįžęs prie lapės, jis tarė:

– Lik sveika...

– Lik sveikas, – tarė lapė. – Štai kokia mano paslaptis. Ji labai paprasta: matyti galima tik širdimi. Tai, kas svarbiausia, nematoma akimis.

– Tai, kas svarbiausia, nematoma akimis, – pakartojo mažasis princas, norėdamas geriau įsiminti.

– Tavo rožė tau tokia brangi todėl, kad tu jai paskyrei tiek laiko.

– Mano rožė man tokia brangi todėl... – pakartojo mažasis princas, norėdamas geriau įsiminti.

– Žmonės pamiršo šią tiesą, – tarė lapė. – Bet tu neturi jos pamiršti. Pasidarai amžinai atsakingas už tą, su kuo susibičiuiauji. Tu atsakingas už savo rožę...

– Aš atsakingas už savo rožę... – pakartojo mažasis princas, stengdamasis geriau įsiminti.

(A. de Sent-Egziuperi. Mažasis Princas)